

גם בשנת השמיטה עצמה, כהוראת החזו"א (שביעית כ"א י"ז וכ"ב ב'), שהוא מדין לאוקמי, א"כ בטלה כל גזרת הוצאת זבלים, דהרואה אומר: לעצים מפונקים הוא מוציאם. מיהו כאן רואים שמדובר בשדה שעדיין לא זרועה ואין כאן לאוקמי כלל. והגזירה במקומה עומדת.

והנלע"ד שאם מדובר בשדה שעדיין לא ראויה לזריעה, ופיזור הדשן נראה בעליל שאינו מביא כל תועלת, שהרי הגבעולים הכסוחים מעידים על כך, יתכן שגם גזרת הזמן לא נגזרה כאן. מה גם שבימינו זורעים כל עונות השנה, ומזבלים בכל הימים. וא"כ מהו הזמן האסור והמותר? וא"א לומר שבימינו כל השנה תיאסר בהוצאת זבלים. לכן נ"ל שאם הגבעולים הכסוחים ניכרים — אין כאן חשד, ויש להתיר בשעה"ד, לפזר דשן במקרה האמור.

מיהו י"ל שהמשנה התירה הוצאת זבלים לאשפה בצורה מסויימת רק בזבל של הימים ההם, שהוא זבל אורגני. אך בזבל כימי כפי שנהוג בימינו יתכן שהגדרים שונים, ויתכן שהיו מתירים גם באופנים אחרים, כגון בכמויות אחרות, בזמנים אחרים, ובצורות אחרות.

אך מסתבר שמה שנראה כמראית העין אסור גם בימינו. ואין זו גזרה חדשה, אלא המשך אותו איסור מימי חז"ל. שהרי לא כל אחד יודע שהדשן הכימי המסויים צריך הצנעה, ועלולים להחליף בינו לבין דשן אחר, שאינו צריך הצנעה. וה"ה העיתוי, לא כל אחד יודע שאין זו העונה המתאימה לדשן זה. ומסתבר שהגזירה במקומה עומדת, וכל שיש חשש מראית העין יש לאסור גם בימינו.

מיהו י"ל, שמאחר ובימינו רבו הגידולים "המפונקים" (כלשון החזו"א) הזקוקים לדישון

סימן לב

כיסוח דשא ע"י בהמה

תשובה

מצינו דמיון לזה במדייר שדהו ע"י בהמותיו. לדעת הרמב"ם (פ"ב ה"ד) משמע שמותר, והראב"ד חולק ואוסר. וי"ל שבזה נחלקו: האם זיבול ע"י בהמתו מותר או אסור? ועיין משמרת להבית בס' בית רידב"ז שכתב שנחלקו בגרמא בשביעית. הרמב"ם מתיר גרמא והראב"ד אוסר. ובבית רידב"ז כתב שנחלקו בפס"ר דרבנן. שלדעת הרמב"ם פס"ר בדרבנן מותר, ולהראב"ד פס"ר בדרבנן אסור.

שאלה

מי ששתל דשא בערב השמיטה סמוך מאד לראש השנה ולא הספיק לכסח כיסוח ראשון בשישית. האם יכול להעלות בהמות על הדשא בשביעית כדי שיאכלו את הדשא ועי"כ יועילו גם לכיסוחו?

הכיסוח הראשון בדשא גורם להתפשטותו, ולכן יש לחוש לאיסור זומר, אם לא מדאורייתא, לפחות מדרבנן. עי' ר"ש (שביעית סוף פ"ב) והשאלה היא: האם כיסוח כזה ע"י בהמתו מותר?

שהרי האדמה מצמיחה גם מאליה. אלא שלא יזרע בה זרעים שימשו אותו ותהיה לו בעלות עליהם. ואיסור בעלות זה לא נאמר על כל גידול הצומח בשדה אלא רק על אותם גידולים שחלה עליהם קדושת שביעית. שרק בהם אמרה התורה שיש להם קדושה ואיסור להתייחס אליהם כבעלים. וממילא לא אסרה התורה גם זריעה וזמירה אלא בגידולים כאלו שהתורה אסרה. אך בדברים שהתורה לא אסרה להתייחס אליהם כבעלים ולא אכפת לה שיתייחסו אליהם כבעלים אפילו בשביעית — לא אסרה את זריעתם וזמירתם.

אלא שלפי"ז קשה, שיהיה מותר לזרוע בשביעית דברים שיצמחו במוצ"ש ואין בהם קדושה. וי"ל דאה"נ, שזריעת דברים אלו אינה אסורה מהתורה אלא מדרבנן. וצ"ע.]

אולם י"ל שאע"פ שדשא ראוי למאכל בהמה, אין הוא מיועד לכך. וסתם שותלי דשא אינם מעוניינים שבהמות יבואו ויאכלו אותו. רק כאן, באופן יוצא מן הכלל, מביאים בהמה שתאכל את הדשא בכדי שתכסח אותו, אך עיקר גידולו אינו לשם כך. א"כ אין בדשא קדושת שביעית, וממילא אין איסור תורה בשתילתו ובזמירתו. ובר מן דין שלדעת החזו"א אין זמירה אלא בגפן. וכן אין זמירה אלא בצורתה המיוחדת לשם צמיחה. כיסוח הנעשה ע"י אכילת בהמה לאו שמה זמירה. וא"כ האיסור בכיסוח כזה של דשא הוא לכל היותר מדרבנן.

הדרן לכך שנחלקו בדבר הרמב"ם והראב"ד. ויש מקום אולי לומר, שאפילו הראב"ד יודה בנד"ד. דשאני זיבול שהוא איסור ברור מדרבנן. לא כן כיסוח דשא בדרך כלל נהוג לומר שכיסוח דשא

ואם נאמר שכיסוח ראשון של דשא יש בו איסור תורה, כי הכיסוח מעורר את הצמיחה ומגביר את ההתפשטות, לדעת הרידב"ז יתכן שגם הרמב"ם יודה שאסור. מיהו מסתבר שאין כאן זמירה מהתורה. כי י"ל שמכיון שדשא אינו עץ פרי, אלא צמח סרק, אין בו משום זמירה מהתורה, שהרי נטיעת עצי סרק היא לכל היותר מדרבנן, כדמוכח מרשב"ג שמתיר. וזמירה שהיא תולדת זריעה לא תהיה חמורה מן הזריעה עצמה. (עי' סי' כ"ב אותיות א', ב', ד', וסי' כ"ח אות ו').

מיהו עי' אג"ט (זרע סי' ב') וחזו"א (י"ט כ') שכתבו בטעם הדבר שנטיעת עצי סרק לרשב"ג מותרת, ויתכן שלרבנן היא אינה אסורה אלא מדרבנן, משום שאין בעץ עצמו קדושת שביעית. (מהחזו"א לא משמע במפורש שלרבנן האיסור מדרבנן. אם כי מסתבר שאם לרשב"ג מותר לכתחילה, לרבנן האיסור אינו מן התורה). וא"כ לפי"ז יש לדון בדשא, שהוא עצמו ראוי למאכל בהמה, וא"כ יש בו קדושת שביעית ויהיה אסור לנוטעו בשביעית מהתורה, וממילא גם זמירתו אולי תהיה אסורה מן התורה.

[ובטעם הדבר שאיסור זריעה וזמירה תלוי בקדושת שביעית לכאורה צ"ע, מה ענין קדו"ש לאיסור זריעה? וכי זריעה תלויה בקדו"ש?! איסור זריעה עומד בפנ"ע ללא קשר לקדושת שביעית, שהיא דין בפירות שצמחו אפילו מאליהם! וצ"ל, שכל מה שאסרה התורה לעבודות בשביעית היא כמו שכתב מו"ר הגר"ש ישראל, (התורה והמדינה ח"ג עמ' קל"ו-קמ"א הובא לעיל סי' ג' אות ג'), משום הבעלות, שאדם לא יחוש עצמו בעלים על אדמתו בשביעית, כי לה' הארץ, ושביתה הארץ שבת לה! ושבתה זו אין פירושה שהאדמה לא תצמיח דבר.

וע"י משפט כהן (סי' פ"א), שדן בניכוש ע"י בהמה, וכ' שאולי גם הרמב"ם התיר רק זיבול של סהר בית סאתים ותו לא. ולכן אין להתיר אלא ע"י אחר, דהיינו שבעלי הבהמות אינם בעלי הדשא. עיי"ש. (דהיינו שלא יאמר לו שעושה לו טובה עיין ברמב"ם פ"א הט"ז וע"י שבה"א שם והל' י"ח).

מסקנה

כיסוח דשא ע"י בהמות מותר רק אם הבהמות שייכות לאדם אחר והוא מעלה את הבהמות על הדשא מבלי להחזיק טובה לבעלי הדשא. (וע"י לעיל סוף סי' ז').

סימן לג

הפריה ע"י דבורים בשביעית*

הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מהל' שמיטה ויובל ה"ד. הרמב"ם מתיר לדייר — בשיעור שנקבע ע"י חז"ל: ארבעה סאין — גם כאשר כוונתו לזבל את הקרקע. ואע"פ שאסור לזבל בידים, כנראה שע"י בהמות מותר. והראב"ד השיג, שלא התירו אלא כשכוונתו להעמיד שם צאנו לחלוב ולגזוז והזיבול נעשה מאליו, אך כשכוונתו לשם זיבול — אסור. וגם כאשר זיבל ללא כוונה, חייב להוציא את הזבל משם כדרך המזבלים, בשיעורים שנקבעו ע"י חז"ל. הנה במעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו פסק הרמב"ם בהל' נז"מ פ"ד ה"ג

בשמיטה מותר משום שהוא לאוקמי. ור"ל שגם בשביעית דשא צריך להיות מטופח ויפה למראה. ונויו הוא האוקמי שלו. וגם כיסוח ראשון יש בו לאוקמי, שהדשא יהיה כסוח וראוי לשימוש. אלא שיש בו גם לאברויי, שגורם להתפשטות, אך זוהי כוונה נוספת. וצ"ע אם הדבר אסור. (ע"י מש"כ לעיל סי' ג' לענין אוקמי ואברויי במעשה אחד). וא"כ י"ל שגם הראב"ד אולי יודה שבנד"ד יהיה מותר להעלות בהמות על הדשא ע"מ שיכסחוהו, ורק בזיבול גזרו ולא בכיסוח דשא. מיהו קשה להתיר על סמך סברה דחוקה זו. כי מן הסתם כוונתם של הבעלים שהדשא גם יתפשט.

ראשי פרקים

- א. חיוב אדם או חיוב בהמה
- ב. מעשה בהמה בשבת
- ג. מעשה בהמה בשביעית
- ד. חילוק בין דבורים לבין מדייר
- ה. הפרייה ע"י אחרים

מסקנה

* * *

א. חיוב אדם או חיוב בהמה

לכאורה, יש לדמות הפרייה ע"י דבורים למדייר בשביעית ע"י בהמות. ונחלקו בדבר